

Ο διπλός στόχος του βιβλίου

1) να ξεπεραστεί με νέα πιο πλούσια και εμπειριστατωμένη δουλειά όχι κατ' ανάγκη από το γράφοντα. Έτσι θα έχει βοηθήσει στο προχώρημα της έρευνας.

2) η γνώση-απάντηση στις εκδοχές του εμπορευματοποιημένου αθλητισμού της εποχής μας και των πολιτικών-οικονομικών-επιχειρηματικών συμφερόντων που κρύβονται μέσα του.

Να θυμίσω ότι πρόσφατα μπήκε χορηγός στη Μπορούσια Ντόρτμουν, ξεσηκώνοντας θύελλα αντιδράσεων στους φίλους της, η γερμανική πολεμική βιομηχανία Rheinmetall, που εμπλέκεται τόσο στη γενοκτονία που διαπράττει το Ισραήλ σε βάρος των Παλαιστινίων, όσο και στον πόλεμο στην Ουκρανία, με την εταιρία να κατέχει το 5,6% της παγκόσμιας αγοράς πολεμικού υλικού την τελευταία τετραετία.

Επίσης τα προηγούμενα χρόνια η εγκληματική οργάνωση της Χ.Α. στρατολόγησε μαζικά μέσα από τη διείσδυσή της στις θύρες των φανατικών οπαδών, τακτική που ακολουθούν εδώ και χρόνια σε πολλές χώρες, αυτά τα μορφώματα.

Ζήσαμε βεβαίως και τη δολοφονική εισβολή των Κροατών φασιστών πριν λίγους μήνες στη Νέα Φιλαδέλφεια.

ΑΝΑΔΡΟΜΗ Ο πόλεμος (πριν και μετά) ο προσεταιρισμός της νεολαίας

Α' Παγκόσμιος, Βαλκανικοί, εκστρατεία στην Κριμαία το 1919 ενάντια στην ΕΣΣΔ και με ελληνική συμμετοχή, η μικρασιατική εκστρατεία. Η ένδεια, η εξαθλίωση, η καταστροφή της ελληνικής οικονομίας, οι επιθέσεις στα συνδικάτα και το ΚΚΕ, το παγκόσμιο οικονομικό κραχ του 1929.

Συνειδητά οι άρχουσες τάξεις επιχείρησαν μέσω του αθλητισμού να αποκαταστήσουν την επικοινωνία τους με στρώματα νεολαίας και να περάσουν εθνικιστικές φιλοπόλεμες αντιλήψεις, αλλά και όπως κυνικά έλεγαν να έχουν στον πόλεμο που θα έρθει και ήρθε, ήταν ο ΒΠΠ καλογυμνασμένους στρατιώτες. Έβλεπαν τα αθλητικά σωματεία σαν κέντρα νεοσυλλέκτων. Ιδιαίτερα ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι επένδυσαν πολύ σε αυτό.

Η ΕΣΣΔ και ο Χίτλερ

Η έχθρα και η φοβία προς την ΕΣΣΔ οδήγησε τις αστικές κυβερνήσεις της Ευρώπης να κάνουν τα στραβά μάτια στο Χίτλερ υπολογίζοντας ότι στρατιωτικά θα ήταν ο πολιορκητικός κριός ή το ανάχωμα σε μία σύγκρουση με την ΕΣΣΔ, χώρια που η Γερμανία λόγω πληθυσμού ήταν μία μεγάλη αγορά που δεν άφηνε τους καπιταλιστές ασυγκίνητους.

Δικαιώθηκαν; ΟΧΙ

Αποτέλεσμα ο Χίτλερ εισέβαλε στις χώρες τους τις υποδούλωσε και η ΕΣΣΔ με τον κόκκινο στρατό συνέβαλε αποφασιστικά στην ήττα των ναζί.

Το κίνημα του εργατικού αθλητισμού επιχείρησε να αποσπάσει τη νεολαία από τη милитарιστική προπαγάνδα, ιδρύθηκε με συνειδητή πολιτική απόφαση στη χώρα μας από ΟΚΝΕ, ΚΚΕ, συνδικάτα, στις άλλες χώρες από ανάλογες πολιτικές συγκροτήσεις στα πλαίσια της Κόκκινης Διεθνούς των Σπορ και ήταν στα μάτια της άρχουσας τάξης μισητός αντίπαλος.

Δεν πρέπει να ξεχάσει ο αναγνώστης του βιβλίου ότι ήταν μετωπικό σχήμα, συγκέντρωνε ανθρώπους με διαφορετικά επίπεδα πολιτικής συγκρότησης και ταξικής συνείδησης και συμπεριφορές και έτσι πρέπει να δούμε στην ειδησεογραφία της εποχής, κυρίως στις ανταποκρίσεις του Ριζοσπάστη, ειδησάρια που καταγγέλλουν κάποιον που δεν πήγε τα χρήματα από τα κουπόνια ενίσχυσης του συλλόγου στην Ομοσπονδία Εργατικού Αθλητισμού, κάποιον άλλο που οργανωτικά έκανε του κεφαλιού του και άλλους που όταν έσφιξαν τα πράγματα από την καταστολή μεταπήδησαν σε αστικά αθλητικά σωματεία Ένα παράδειγμα ο Ανδρέας Βγενόπουλος (παππούς του μακαρίτη Ανδρέα Βγενόπουλου που πριν μερικά χρόνια ήταν πρόεδρος του ΠΑΟ). Ο παππούς Βγενόπουλος από πρόεδρος του Εργατικού Αστήρα Αμπελοκήπων, έγινε ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος του Ηλυσιακού, διαιτητής, διοικητικός παράγοντας του ΠΑΟ, πρόεδρος της ΕΠΣΑ για 18 χρόνια διανύοντας αλώβητος μία πορεία από τις διώξεις του ιδιώνυμου και τη δικτατορία του Μεταξά έως τα δύσκολα μετεμφυλιακά χρόνια.

Επειδή ανέφερα το όνομα του Εργατικού Αστήρα, να πω ότι ήταν το πιο δημοφιλές όνομα στις ομάδες του συγκεκριμένου ρεύματος που το εντόπισα τουλάχιστον σε 12-13 περιπτώσεις σε διαφορετικές περιοχές, μερικές φορές και με ονόματα στις συνθέσεις της ομάδας. Ακολουθώ εντόπισα 3-4 ομάδες με το όνομα ΠΑΝΕΡΓΑΤΙΚΗ και άλλες με πολλές και διάφορες ονομασίες.

Τακτική διοργανώσεων

Προβληματίσε πολύ αν πρέπει οι ομάδες του εργατικού αθλητισμού να παίζουν μόνο σε αυτοτελείς διοργανώσεις του ρεύματος ή να αγωνίζονται και με αστικά σωματεία. Πιστεύω ότι και τα δύο ήταν σωστά και συνδυαζόμενα, από τη μία γιατί οι αυτοτελείς διοργανώσεις παρήγαγαν πολιτικά γεγονότα πχ αγώνες λόγω Πρωτομαγιάς, υπεράσπισης της ΕΣΣΔ, αντίθεσης σε νομοσχέδια ειδικά στο χώρο της φυσικής αγωγής κλπ, αλλά από την άλλη οι αγώνες με αστικά σωματεία έδιναν τη δυνατότητα επαφής με αθλητές νεολαίους και εργάτες που φόραγαν άλλη φανέλα και σε πολλές περιπτώσεις είχαμε μεταπηδήσεις στο ρεύμα του εργατικού αθλητισμού. Επιπλέον στην επαρχία δεν ήταν τόσο πολλές οι ομάδες του εργατικού αθλητισμού ώστε να στηθούν αυτόνομες διοργανώσεις και απαιτούνταν πολύωρα και δαπανηρά ταξίδια σε άλλες πόλεις για αγώνες με ομάδες του ίδιου ρεύματος.

Το χτύπημά του

Αν χτυπήθηκε με εισβολές σε γραφεία, συλλήψεις και εξορίες όχι μόνο στο αθλητικό του κομμάτι, αλλά συνολικά με το ιδιώνυμο και τις διώξεις μελών του ΚΚΕ και συνδικαλιστών, άφησε πλούσια σπορά.

Οι πιτσιρικάδες του 1929-30 που σε μονόστηλα διαβάζουμε ότι τους εκφόβιζε η χωροφυλακή όταν πήγαιναν να δουν αγώνες του συγκεκριμένου ρεύματος, δεν εξορίστηκαν και δεν φυλακίστηκαν, έτσι όταν ήταν έφηβοι έβλεπαν τους αγώνες στίβου για προετοιμασία στη Λαϊκή Ολυμπιάδα της Βαρκελώνης, και όταν ήταν εικοσάρηδες ήταν η μαγιά που στελέχωσε τις ομάδες και τις διοργανώσεις της Ένωσης Ελλήνων Αθλητών και της ΕΠΟΝ στην κατοχή.

Αλλά ο σπόρος έμεινε ζωντανός και στο στίβο με αθλητές που προετοιμάζονταν για τη Λαϊκή Ολυμπιάδα στη Βαρκελώνη και καλούσαν σε μπόϊκοτάζ της χιτλερικής Ολυμπιάδας. Χωρίς να σημαίνει ότι όσοι αθλητές πήγαν με τις επίσημες αποστολές των χωρών τους στη χιτλερική ολυμπιάδα ήταν ενεργούμενα αυτής της προπαγάνδας. Θυμίζω ότι συμμετείχε ο Γρηγόρης Λαμπράκης, μετέπειτα βασικό στέλεχος της Ένωσης Ελλήνων Αθλητών, αλλά και ο αφροαμερικανός Τζέσε Όουενς που ρεζίλεψε τη θεωρία της Αρίας φυλής με τα χρυσά που κατέκτησε.

Το λάδωμα

Οι εθνικοπατριωτικές κορώνες και τα κηρύγματα για αγνό αθλητισμό με μόνο τρόπαιο ένα στεφάνι από ελιά, έγιναν σκόνη και ξεσηκώθηκε θύελλα διαμαρτυριών όταν η ΕΠΟ το 1934 δέχτηκε δημοσίως να χρηματιστεί από τη φασιστική Ιταλία, ώστε να τη διευκολύνει στο δρόμο για τα προκριματικά του Μουντιάλ που θα γίνονταν στην Ιταλία. Το κατέκτησε χρησιμοποιώντας κάθε μέσο, μέσα κι έξω από τα γήπεδα, το Μουσολινικό καθεστώς για να προβληθεί.

Οι Ιταλοί πρότειναν οι αγώνες μεταξύ Ιταλίας και Ελλάδας, να γίνει μόνο ο εντός έδρας στην Ιταλία και να παραιτηθεί η Ελλάδα από τον αγώνα στην έδρα της για να μην καταπονηθεί η ιταλική ομάδα. Με τις 50.000 λιρέτες που ήταν το τίμημα, η ΕΠΟ απέκτησε ιδιόκτητα γραφεία, ενώ στην Ιταλία οι ελληνικές αθλητικές εφημερίδες έγραφαν ότι δεν έστειλε την καλύτερη και πιο φορμαρισμένη εθνική Ελλάδα που θα μπορούσε, αλλά έκανε προβληματικές επιλογές, ώστε να σιγουρευτεί ότι θα έχανε, όπως και έγινε. Κομπάρσοι λοιπόν στις φασιστικές φιέστες του Μουσολίνι οι εγχώριοι θαυμαστές του.

Τα πέτρινα χρόνια

Ο αθλητισμός χρησιμοποιήθηκε απροκάλυπτα υπέρ του καθεστώτος, με κορυφαίο παράδειγμα την εθνική αθλητική παρέλαση του 1935 επί κυβερνήσεως Τσαλδάρη, όπου υποχρεώθηκαν να παρελάσουν αθλητικά σωματεία και όποιο δεν το έκανε θα έμπαινε αυτομάτως στα αριστερά της κυβέρνησης, άρα θα ήταν εχθρός της, όπως

δήλωνε η ίδια ενώ όσοι παρήλασαν θεωρήθηκε ότι πήραν μέρος σε παρέλαση εθνικής μετανοίας. Στους συγκεντρωμένους αθλητές που παρήλασαν εκφωνήθηκαν λόγοι που περίσσευε ο θαυμασμός για τα αθλητικά επιτεύγματα των Χίτλερ και Μουσολίνι. Στο βιβλίο θα διαβάσετε τα λογίδια από τις εφημερίδες της εποχής. Λίγα χρόνια μετά επί δικτατορίας Μεταξά, ανάλογες αθλητικές φιέστες για λιβανιστήρι στο καθεστώς δεν ήταν παρά η φυσική συνέχεια όσων προανέφερα με την υποσημείωση ότι ξεκίνησαν από κοινοβουλευτικά καθεστώτα και συνεχίστηκαν από τα παράγωγα της σήψης τους που ήταν η δικτατορία. Στην ιστορία μέχρι σήμερα έχουν μείνει οι φιέστες του Μεταξά, αλλά είναι σχετικά άγνωστες οι διοργανώσεις του 1935 και τα λαδώματα του 1934. Τέρμα λοιπόν η πλάκα, οι σύγχρονοι θαυμαστές τέτοιων αντιλήψεων θα τα λουστούν όλα τους τα πεπραγμένα στο διάβα της ιστορίας.

Τα Δωδεκάνησα

Μπορεί οι εγχώριοι φιλοφασίστες να θαύμαζαν τον Ντούτσε και τον Φύρερ και να έσταζε μέλι το στόμα τους γι αυτούς, αλλά τηρούσαν σιωπή ιχθύος όταν ο ιταλικός φασισμός που είχε υπό την κατοχή του τα Δωδεκάνησα (θυμίζω ότι ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος δύο χρόνια μετά τη λήξη του ΒΠΠ), χτυπούσε το ελληνικό στοιχείο, φυλάκιζε Δωδεκανήσιους που αντιδρούσαν στην καταπίεση, απαγόρευε τα σχολεία ή στην καλύτερη περίπτωση επέβαλλε τη διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας, έκανε κατασχέσεις σε βιβλιοθήκες, αλλά και στον αθλητισμό απαγόρευσε τη λειτουργία των ελληνικών αθλητικών σωματείων για να μην αποτελούν πόλο συσπείρωσης της νεολαίας. Ειδικά όταν επικεφαλής του ιταλικού φασισμού στα Δωδεκάνησα τοποθετήθηκε ο Μάριο Λάγκο, στενός συνεργάτης του Μουσολίνι, η κατάσταση δυσκόλεψε με δραματικό τρόπο.

Μάλιστα στην Αθήνα διαδηλώσεις Δωδεκανησίων χτυπήθηκαν από την αστυνομία, έγιναν συλλήψεις και παραπομπές σε δίκες, ενώ χουνέρι επιφύλαξαν στο δήμαρχο Αθηναίων Κοτζιά που όταν πραγματοποιούσε φιλοφασιστική ομιλία, μπούκαραν Δωδεκανήσιοι φοιτητές και του είπαν να πάει να γίνει δήμαρχος στη Ρώμη για να ακολουθήσουν συμπλοκές με μέλη φασιστικής οργάνωσης ΕΕΕ που τον στήριζε και παρέμβαση της αστυνομίας.

Τα ελληνοτουρκικά

Σειρά ελληνοτουρκικών αγώνων φιλίας λίγα μόλις χρόνια μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, που μάλιστα οι πρώτοι ξεκίνησαν το 1928, δηλαδή πριν το σύμφωνο φιλίας Βενιζέλου – Ινονού το 1930 και μάλιστα μεταξύ ομάδων που απαρτίζονταν από πρώην γείτονες και συμπαίκτες σε πολλές περιπτώσεις από τα μικρασιατικά παράλια, αλλά κυρίως οι συγκλονιστικές περιγραφές του αστικού τύπου της εποχής από τις τελετές υποδοχής, δείχνουν ότι οι λαοί δεν είχαν και δεν έχουν τίποτα να χωρίσουν και άλλα συμφέροντα τους στέλνουν να πεθαίνουν στα χαρακώματα. Θα διαβάσετε τις περιγραφές των εφημερίδων της εποχής που θυμίζουν ταινίες του Θόδωρου Αγγελόπουλου.

Κρατήστε τα χρόνια που συνέβη αυτό. Ήταν ο Μεσοπόλεμος όταν ο φασισμός, ο ναζισμός και οι милитарιστικοί παροξυσμοί ήταν σε ανοδική τροχιά, λαοί που είχαν

πολεμήσει λίγα χρόνια πριν αναζητούσαν δρόμους ειρηνικής συνύπαρξης. Γι αυτό και κάνω την αναφορά στο φαινόμενο αυτό που αν και δεν στελεχώθηκε από ομάδες του ρεύματος του εργατικού αθλητισμού οι οποίες είχαν ήδη διωχθεί, ως θεματική η ειρήνη και η φιλία των λαών ανήκει στους στόχους που αυτό υπηρετούσε.

Η κατοχή

Αρκετοί αθλητές χάνουν τη ζωή τους στα βουνά της Ηπείρου και της Αλβανίας, στο βιβλίο θα διαβάσετε αρκετά ονόματα. Άλλοι πέφτουν θύματα στα πολυάριθμα μπλόκα και τις εκτελέσεις της κατοχής.

Ορισμένα από τα διαλυμένα αθλητικά σωματεία στα Δωδεκάνησα, επανέρχονται στη δράση με τον τσαμπουκά τους ακόμα και πριν να συνθηκολογήσει η Ιταλία, παίρνουν μέρος σε αγώνες. Η ΕΕΑ από το 1942 και η ΕΠΟΝ από το 1943 με διοργάνωση αθλητικών δραστηριοτήτων εξασφαλίζουν συσσίτια αρχικά για φυματικούς αθλητές, στη συνέχεια γενικά για τον πληθυσμό, ανυψώνουν το λαϊκό φρόνημα, σε πολλές περιπτώσεις κερδίζουν ομάδες κατακτητών που επιχειρήσαν μέσω του αθλητισμού να δείξουν την ανωτερότητά τους, ή ακόμα και να δείξουν ότι επικρατούσε κάποια «κανονικότητα» στη ζωή. Αγώνονται χωρίς καν να έχουν επαρκή σίτιση για αθλητική δραστηριότητα με πάμπολλα παραδείγματα η εξάντληση να αλλάζει τη ροή των αγώνων.

Δημιουργούνται αθλητικοί σύλλογοι μέσα στην κατοχή όπως ο Τρίτωνας το 1942 και ο Έσπερος το 1943 και όχι μόνο στην Αθήνα που είχε δοκιμαστεί από το φονικό λιμό, αλλά και στην επαρχία. Τέτοια ήταν η δίψα για αθλητισμό.

Δεν παίζουν όμως όλοι όσοι ήταν στον αθλητισμό πριν την κατοχή, αρκετοί έχουν πάει στο βουνό και δίνουν τον αγώνα με το όπλο στο χέρι ο Αλεξιάς του Παναιτωλικού, ο Πολυκράτης του Ολυμπιακού Πατρών, ο Λιάρος του Απόλλωνα Καλαμαριάς, κλπ Άλλοι το κάνουν μέσα στις πόλεις, ο Γόδας του Ολυμπιακού και ο Μουράτης (Προοδευτική και μετά Ολυμπιακός) μάχονται με τον ΕΛΑΣ στη μάχη της ηλεκτρικής στο Κερατσίνι και εμποδίζουν την ανατίναξή της από τους υποχωρούντες Γερμανούς, κλπ

Και όσοι παίζουν δεν παίζουν πάντα μόνοι τους, αλλά μερικές φορές εντάσσονται έστω και σε λίγες μεμονωμένες περιπτώσεις αντιφασίστες Ιταλοί, ενώ εκτός γηπέδων αθλητές όπως ο κομμουνιστής Γερμανός Χανς Στάγιερ ποδοσφαιριστής (μέλος των ταγμάτων 999 – οι ανεπιθύμητοι για τον Χίτλερ) βοηθάει τον ΕΛΑΣ στην Ηλεία με παροχή πληροφοριών, τον καρφώνουν Έλληνες δοσίλογοι και εκτελείται από τους ναζί. Στην πρώην ανατολική Γερμανία στάδιο πήρε τιμητικά το όνομά του.

Και άλλα πολλά θα μπορούσα να πω αλλά η εμπειρία μου από τα προηγούμενα πέντε βιβλία που έβγαλα, με κάνει να κρατήσω την προτροπή των προηγούμενων εκδοτών που μου έλεγαν μην τα πεις όλα στην εκδήλωση γιατί μετά ποιος θα πάρει το βιβλίο. Οπότε σταματάω εδώ και σας αφήνω να ανακαλύψετε τα υπόλοιπα.

...ευχαριστούμε όσους-ες βοήθησαν στην προβολή του βιβλίου και όσους-ες έδωσαν το παρόν στη βιβλιοπαρουσίαση. Το επόμενο ραντεβού μας στην εκδήλωση βιβλιοπαρουσίαση στην Πάτρα την Πέμπτη 27 Ιουνίου...